

ANDIJON VILOYATI TASHQI SAVDO AYLANMASI

TASHQI SAVDO AYLANMASI

Mamlakatimizda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar xorijiy davlatlar bilan savdo aloqalarining jadal o'sishiga xizmat qilmoqda. Xususan, mamlakatning eksport salohiyatini oshirish bo'yicha qabul qilingan qarorlar mahalliy kompaniyalarga tashqi bozorlarda ko'proq tajriba orttirishga imkon beradi. Pirovardida ular jahon savdosida raqobatdosh ustunlikka ega bo'ladi.

Viloyatda bu borada so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan eksportni rag'batlantirish, importni optimallashtirish va umuman olganda tashqi savdo muvozanatini ta'minlash maqsadida amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida, **2023-** yil yanvar-iyul oylarilarida viloyatning tashqi savdo aylanmasi (matnda TSA) **2 776,2 mln AQSh** dollariga yetdi va **2022-** yilning yanvar-iyul oylariga nisbatan **355,5 mln AQSh** dollariga yoki **14,7 %** ga ko'paydi.

TASHQI SAVDO AYLANMASI

(yanvar-iyul, mln AQSh dollar)

Tashqi savdo aylanmasi

2023- y.: **2 776,2** - **14,7 %**

Saldo

(2022- y.: **2 420,6**)

2023- y.: - **1 424,5** (2022 y.: - **1 108,5**)

Eksport

2023- y.: **675,8** - **3,0 %**

Tovarlar: **669,3**

(2022- y.: **656,1**)

Xizmatlar: **6,5**

Import

2023- y.: **2 100,4** - **19,0 %**

Tovarlar: **2 055,5**

(2022- y.: **1 764,6**)

Xizmatlar: **44,8**

Tashqi savdo aylanmasi – muayyan davr uchun mamlakat eksporti va

importi qiymatining miqdori hisoblanadi. Tovarlarning tashqi savdo statistikasi O'zbekiston Respublikasi bojaxona hududiga olib kirish (import) yoki O'zbekiston Respublikasi bojaxona hududidan olib chiqish (eksport) natijasida mamlakat material resurslari zaxiralariga qo'shiladigan yoki ulardan ayirib tashlanadigan tovarlar hisobini tashqi savdo umumiyligi hisob tizimi asosida yuritiladi.

TSAda eksport hajmi **675,8** mln AQSh dollariga **3,0 %** ga ko'paydi) va import hajmi **2 100,4** mln AQSh dollariga (**19,0 %** ga ko'paydi) yetdi. Hisobot davrida **1 424,5** mln AQSh dollari qiymatida manfiy tashqi savdo balansi qayd etildi.

ANDIJON VILOYATI TASHQI SAVDO AYLANMASIDA ENG YUQORI ULUSHGA EGA BO'LGAN DAVLATLAR (2023-yil yanvar-iyul, mln AQSh dollari)

Koreya Respublikasi	XXR	Qozog'iston	Rossiya Federatsiya	Qirg'iz Respublikasi
TSA – 815,1	TSA – 704,1	TSA – 296,9	TSA – 172,1	TSA – 152,5
Eksport: 0,3 Import: 814,8	Eksport: 41,0 Import: 663,1	Eksport: 291,5 Import: 5,4	Eksport: 114,3 Import: 57,9	Eksport: 131,1 Import: 21,4
29,4 %	25,4 %	10,7 %	6,2 %	5,5 %
Braziliya	Meksika	AQSH	Turkiya	Hindiston
TSA – 134,8	TSA – 103,3	TSA – 86,5	TSA – 71,9	TSA – 36,7
Eksport: 0,1 Import: 110,5	Eksport: - Import: 103,3	Eksport: 0,2 Import: 70,3	Eksport: 28,2 Import: 38,0	Eksport: 0,0005 Import: 30,0
4,9 %	3,7 %	3,1 %	2,6 %	1,3 %

Andijon viloyati jahoning **85** mamlakati bilan savdo aloqalarini amalga oshirib kelmoqda. TSAning nisbatan salmoqli hissasi Koreya Respublikasida (**29,4 %**), XXRda (**25,4 %**), Qozog'istonda (**10,7 %**), Rossiya Federatsiyasida (**6,0 %**), Qirg'iz Respublikasida (**5,5%**) va Braziliyada (**4,9 %**) qayd etilgan.

Shuningdek, qo'shni davlatlar bilan o'zaro aloqalarni mustahkamlash, mamlakatlarni iqtisodiy-ijtimoiy, savdo-sanoat hamda madaniy sohalardagi aloqalarini rivojlantirish borasida katta ishlar amalga oshirilayotganini ko'rish mumkin.

Xususan, Qozog'iston va Tojikiston kabi qo'shni davlatlar bilan TSAda so'nggi yillarda katta o'zgarishlar kuzatilyapti. Misol uchun, so'nggi uch yilda TSA Qozog'iston 1,5 barobarga oshdi.

TASHQI SAVDO PROFITSITI BO'LGAN ASOSIY UCH DAVLAT (2023-yil yanvar-iyul mln AQSh dollarri)

Qozog'iston – 296,9

Qirg'iz Respublikasi – 152,5

Tojikiston – 18,4

Tashqi iqtisodiy faoliyat bo'yicha **20** ta yirik hamkor-davlatlar orasidan uchta davlatda ijobjiy tashqi savdo balansi kuzatilgan. Xususan, Qozog'iston, Qirg'iz Respublikasi va Tojikiston davlatlari shular jumlasidandir. Qolgan **17** ta davlatlar bilan manfiy tashqi savdo balansi saqlanib qolmoqda.

ANDIJON VILOYATINING YIRIK HAMKOR DAVLATLAR BILAN TASHQI SAVDO AYLANMASI DINAMIKASI

(yanvar-iyul, mln AQSh dollar)

Davlatlar	2021- y.	2022- y.	2023- y.
Koreya Respublikasi	976,3	976,7	815,1
	<i>Eksport</i> <i>Import</i>	0,5 975,8	0,5 814,8
XXR	394,8	393,6	704,1
	<i>Eksport</i> <i>Import</i>	50,3 344,5	41,0 663,1
Qozog'iston	247,0	247,4	296,9
	<i>Eksport</i> <i>Import</i>	242,4 4,7	291,6 5,3
Rossiya Federatsiyasi	213,5	213,8	172,1
	<i>Eksport</i> <i>Import</i>	80,5 133,0	114,3 57,8
Qirg'iz Respublikasi	236,0	236,2	152,5
	<i>Eksport</i> <i>Import</i>	217,4 18,5	131,1 21,4
Braziliya	18,4	18,4	134,8
	<i>Eksport</i> <i>Import</i>	0,1 18,2	0,1 134,7
Meksika	4,1	4,1	103,3
	<i>Eksport</i> <i>Import</i>	- 4,1	- 103,3
AQSh	41,8	41,8	86,5
	<i>Eksport</i> <i>Import</i>	0,1 41,6	0,2 86,2
Turkiya	64,7	64,6	71,9
	<i>Eksport</i> <i>Import</i>	27,8 36,8	28,2 43,7
Hindiston	27,6	24,5	36,7
	<i>Eksport</i> <i>Import</i>	0,4 27,2	0,0 36,7

Davlatlar	2021- y.	2022- y.	2023- y.
Germaniya	23,9	23,9	27,9
 <i>Eksport</i>	0,6	0,6	0,7
<i>Import</i>	23,4	23,4	27,1
Belarus	4,2	4,2	20,8
 <i>Eksport</i>	1,5	1,5	16,4
<i>Import</i>	2,7	2,7	4,3
Tojikiston	2,3	2,3	18,4
 <i>Eksport</i>	1,5	1,5	18,2
<i>Import</i>	0,8	0,8	0,2
Slovakiya	6,8	6,8	16,8
 <i>Eksport</i>	0,001	0,001	-
<i>Import</i>	6,8	6,8	16,8
Ozarbayjon	10,6	10,6	13,0
 <i>Eksport</i>	3,3	3,3	4,1
<i>Import</i>	7,3	7,3	8,8
Italiya	8,6	8,6	12,9
 <i>Eksport</i>	8,3	8,3	12,9
<i>Import</i>	0,3	0,3	0,0
Chexiya	11,8	11,8	10,6
 <i>Eksport</i>	0,1	0,1	0,0
<i>Import</i>	11,7	11,7	10,6
Eron Islom Respublikasi	6,1	6,1	9,0
 <i>Eksport</i>	0,8	0,8	0,4
<i>Import</i>	5,3	5,4	8,6
Polsha	5,6	5,4	8,0
 <i>Eksport</i>	0,4	0,4	3,7
<i>Import</i>	5,2	5,0	4,4
Ukraina	5,8	5,8	7,3
 <i>Eksport</i>	-	-	-
<i>Import</i>	5,8	5,8	7,3

ANDIJON VILOYATINIG HUDUDLAR KESIMIDA TASHQI SAVDO AYLANMASI (2023-yil yanvar-iyul)*

	Hajm mln AQSh dollarlari	O'sish sur'ati, % da	Ulushi, % da
Andijon viloyati	2 776,2	114,7	100,0
Andijon sh.	390,1	130,2	14,1
Xonobod sh.	62,6	149,7	2,3
<i>tumanlar:</i>			
Oltinko'l	43,7	213,5	1,6
Andijon	62,5	136,4	2,3
Baliqchi	32,7	99,1	1,2
Bo'ston	14,8	93,7	0,5
Buloqboshi	77,2	485,7	2,8
Jalaquduq	27,6	74,3	1,0
Izboskan	12,5	77,5	0,5
Ulug'nor	11,9	83,3	0,4
Qo'rg'ontep'a	30,7	56,0	1,1
Asaka	1 833,8	113,0	66,1
Marhamat	17,0	111,0	0,6
Shahrixon	57,7	91,5	2,1
Paxtaobod	14,7	131,2	0,5
Xo'jaobod	86,4	78,8	3,1

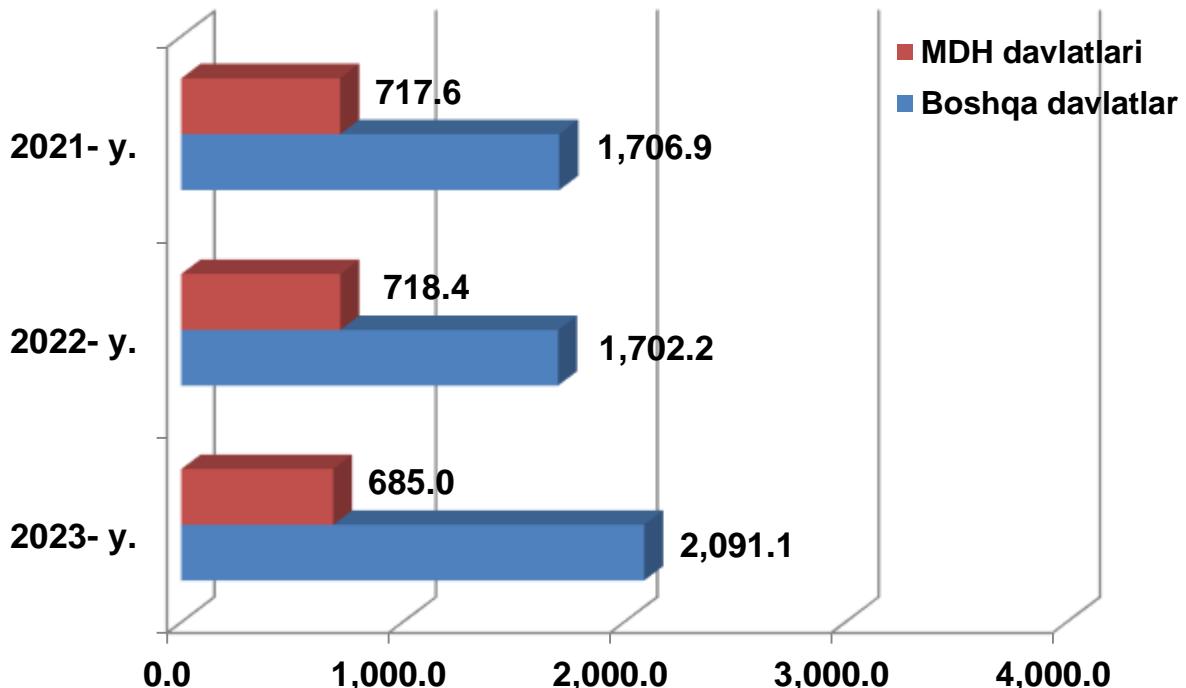

Viloyatda tashqi savdo aylanmasi tarkibida eng yuqori ulushni Asaka tumani **66,1 %** ulush bilan **1 833,8 mln AQSh dollarini**, eng quyisi ulushni esa Ulug'nor tumani **0,4 %** ulush bilan **11,9 mln AQSh dollarini** tashkil etdi.

* Tabiiy gaz va elektr energiyasi yetkazib berish, shuningdek, maxsus eksport bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar, O'zbekiston Respublikasi viloyatlari, shaharlar va tumanlari bo'yicha taqsimlanmagan

ANDIJON VILOYATI TASHQI SAVDO AYLANMASIDA MDH MAMILAKATLARI VA BOSHQA XORIJY DAVLATLARNING HAJMLARI DINAMIKASI (yanvar-iyul, mln AQSh dollar, ulushi, % da)

2023- yil yanvar-iyul oylarida tashqi savdo aylanmasida MDH davlatlarining ulushi **24,7 %** ni tashkil etib, tashqi savdo aylanmasidagi ulushi 2022- yilning mos davriga nisbatan **4,6 %** ga kamayib, so'ngi uch yilda o'rtacha ko'rsatkichni qayd etdi.

Andijonning boshqa xorijy davlatlar bilan TSAsi 2023- yilning yanvar-iyul oylarida 2022- yilning mos davriga nisbatan **22,8 %** ga ko'paydi va jami TSAdagi ulushi **75,3 %** ni tashkil etdi.

Andijon viloyatining MDH mamlakatlari bilan tashqi savdo aylanmasi 2023- yil yanvar-iyul holatiga ko'ra, **685,0** mln AQSh dollarini tashkil etdi. Shundan eksport **592,6** mln AQSh dollariga yetgan bo'lsa, import **92,4** mln AQSh dollari qiymatida qayd etildi.

ANDIJON VILOYATINING MDH DAVLATLARI BILAN TASHQI SAVDO AYLANMASI (2023- yil yanvar-iyul, mln AQSh dollari)

Rossiya Federatsiyasi

TSA – 172,1
Eksport – 114,3
Import – 57,8

Qozog'iston

TSA – 296,9
Eksport – 291,6
Import – 5,3

Qirg'iz Respublikasi

TSA – 152,5
Eksport – 131,1
Import – 21,4

Ozarbajyon

TSA – 12,9
Eksport – 12,9
Import – -

Belarus Respublikasi

TSA – 20,8
Eksport – 16,5
Import – 4,3

Tojikiston

TSA – 18,4
Eksport – 18,2
Import – 0,2

Moldova Respublikasi

TSA – 1,2
Eksport – 0,8
Import – 0,4

Ukraina

TSA – 5,6
Eksport – 3,0
Import – 2,6

Turkmaniston

TSA – 3,7
Eksport – 3,4
Import – 0,3

Armaniston

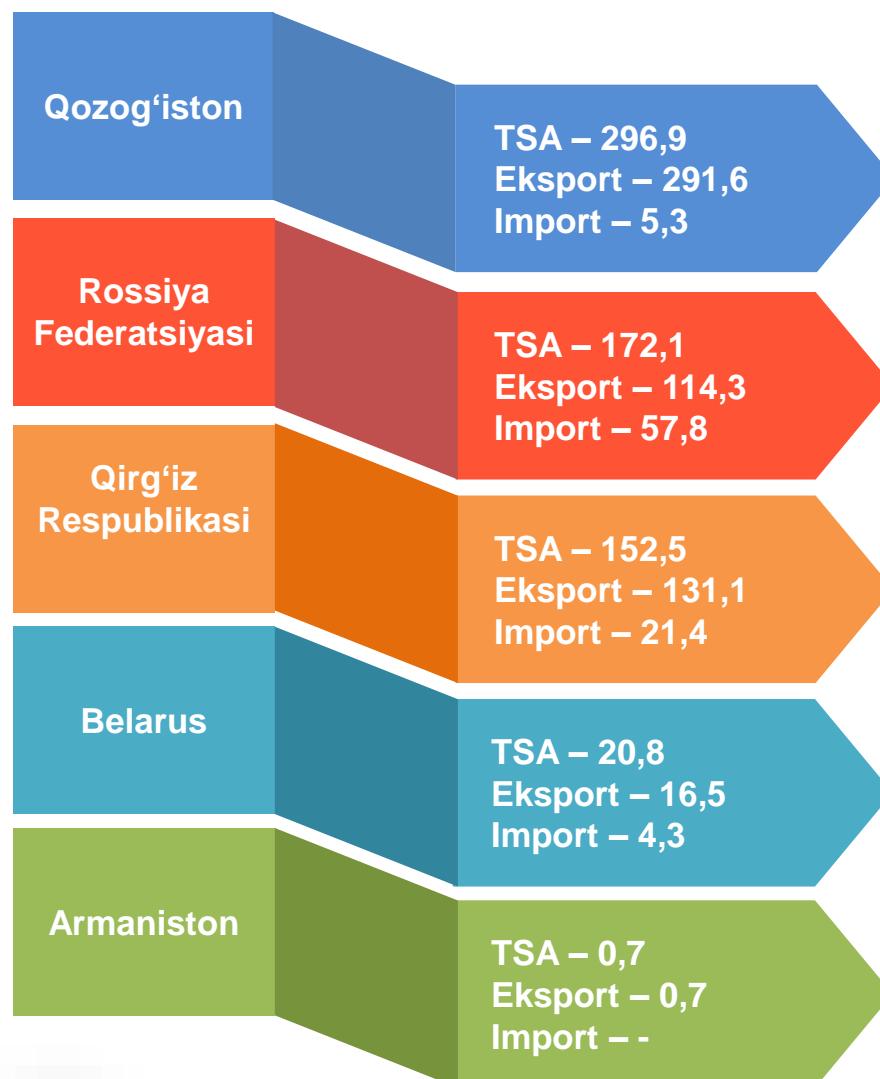
TSA – 0,7
Eksport – 0,7
Import – -

Andijon viloyatining MDH mamlakatlari bilan tashqi savdo aylanmasining eng yuqori hajmlari Qozog'iston (**43,3** %), Rossiya Federatsiyasi (**25,1** %) hamda Qirg'iz Respublikasi (**22,3** %) davlatlari bilan qayd etildi.

ANDIJON VILOYATINING YEOIIGA A'ZO DAVLATLAR BILAN TASHQI SAVDO AYLANMASI

(yanvar-iyul, mln AQSh dollarari, ulushi, % da)

Jami tashqi savdo aylanmasidagi ulushi

23,2 %

Jami eksportdagи ulushi

82,0 %

Jami importdagи ulushi

4,2 %

Andijon viloyatining Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqiga a'zo davlatlar bilan tashqi savdo aylanmasi **642,9** mln AQSh dollarini tashkil etdi. Shundan, eksport hajmi **554,1** mln AQSh dollarari, import hajmi esa **88,1** mln AQSh dollariga yetdi.

Shuni ta'kidlash lozimki, YEOIIning a'zo davlatlari (Qozog'iston, Rossiya federatsiyasi, Qirg'iz Respublikasi, Belarus va Armaniston) o'rtasida tovarlar va xizmatlar harakati, migrantlar harakatlanishi va kapital harakatining erkinligi ta'minlangan bo'lib, yagona bojxona tizimiga ega bo'lgan umumiy iqtisodiy hudud shakllantirilgan.

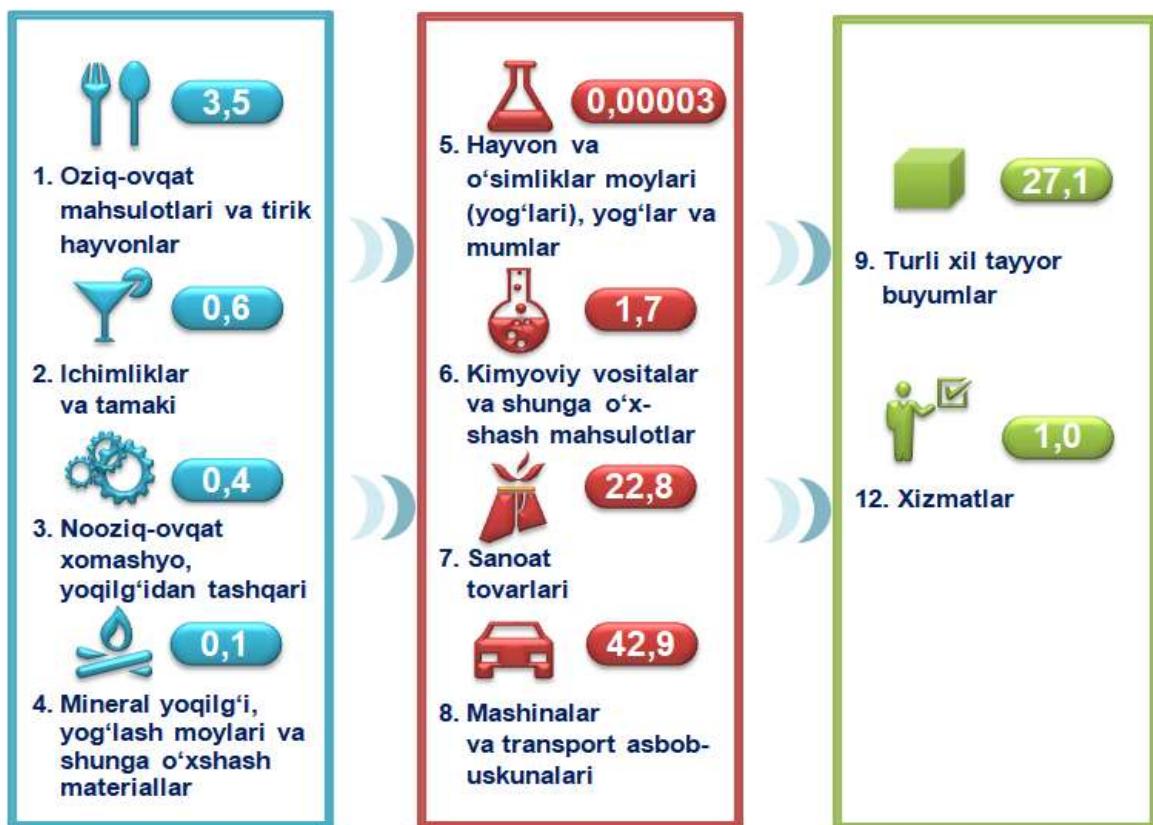
ANDIJON VILOYATI EKSPORTI

Xalqaro iqtisodiy aloqalarning rivojlanishi eksportning barqaror o'sishiga ko'maklashadi va bu o'z navbatida ma'lum natijalarga erishish uchun zamin yaratadi. Mamlakatning eksport salohiyatini oshirish, eksportyordi davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, eksportbop mahsulotlar nomenklaturasini kengaytirish maqsadida amalga oshirilgan islohotlar natijasida eksportyordi soni **351** taga yetdi va ular tomonidan **675,8** mln AQSh dollari qiymatidagi (*2022- yilning mos davriga nisbatan 3,0 % ga ko'paydi*) tovar va xizmatlar eksport qilinishi ta'minlandi.

XSST* BO'YICHA EKSPORT TARKIBI (2023- yil yanvar-iyul, ulushi ,% da)

Andijon viloyatida tovarlar tashqi savdosi statistik ko'rsatkichlarini shakllantirishda, Tashqi iqtisodiy faoliyat tovar nomenklaturasi (**keyingi o'rinnlarda TIF TN**) bilan birgalikda, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Xalqaro standartlashgan savdo tasniflagichi (**keyingi o'rinnlarda – XSST**) ishlataladi. Bu o'z navbatida tahliliy maqsadlarda eksport va import qilinadigan tovarlarni 10 ta katta qismga guruhlash uchun imkon beradi. Tovarlarni **XSST** bo'yicha kodlashtirish, **TIF TN** va **XSST** o'tasida o'tish kalitlari yordamida amalga oshiriladi.

ANDIJON VILOYATINING XSST BO'YICHA EKSPORTI TARKIBI (yanvar-iyul, yillar kesimida)

XSST tarkibi	Mln AQSh dollarri		O'zgarish sur'ati, % da		Umumiy hajmga nisbatan, % da	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Jami eksport	656,1	675,8	99,9	103,0	100,0	100,0
<i>shu jumladan:</i>						
Oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlar	24,0	23,8	100,4	99,1	3,7	3,5
Ichimliklar va tamaki	0,4	4,0	100,0	10,7 b.	0,1	0,6
Nooziq-ovqat xomashyo, yoqilg'idan tashqari	2,3	2,4	101,2	104,5	0,4	0,4
Mineral yoqilg'i, yog'lash moylari va shunga o'xhash materiallar	10,0	0,6	99,1	5,8	1,5	0,1
Hayvon va o'simliklar moylari (yog'lari), yog'lar va mumlar	0,0	0,0	100,0	30,7	0,0	0,0
Kimyoviy vositalar va shunga o'xhash mahsulotlar	6,2	11,5	100,0	186,2	0,9	1,7
Sanoat tovarlari	179,3	153,9	99,7	85,8	27,3	22,8
Mashinalar va transport asbob-uskunalar	247,2	289,8	100,0	117,2	37,7	42,9
Turli xil tayyor buyumlar	181,2	183,3	100,2	101,2	27,6	27,1
Xizmatlar	5,5	6,5	90,7	118,6	0,8	1,0

Eksport tarkibida tovarlar ulushi **99,0 %** ni tashkil etib, ular mashinalar va transport asbob uskunalar (**42,9 %**), turli xil tayyor buyumlar (**27,1 %**), sanoat tovarlari (**22,8**), kimyoviy vositalar (**1,7 %**) va oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlar (**3,5 %**) hissasiga to'g'ri kelmoqda.

ANDIJON VILOYATINING XSST BO'YICHA EKSPORTI TARKIBI (2023-yil yanvar-iyul)

XSST bo'limi nomi	Ming AQSh dollarri	2022- yilning mos davriga nisbatan, % da
Oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlar		
Sabzavotlar va mevalar	22 858,8	100,6
Kofe, choy, kakao, ziravorlar va ulardan tayyorlangan mahsulotlar	472,7	74,3
Sut mahsulotlari va qush tuxumlari	274,0	53,9
Shakar, shakardan tayyorlangan mahsulotlar va asal	121,1	647,2
Ichimliklar va tamaki		
Ichimliklar	3 970,2	1 075,9
Nooziq-ovqat xomashyo, yoqilg'idan tashqari		
To'qimachilik tolalari va ularning chiqindilari	1 749,4	93,4
Hayvonlar va o'simliklardan kelib chiqqan xomashyo materiallari, boshqa joyda tasniflanmagan	294,5	201,3
Moy olinadigan urug'lar va moy olinadigan mevalar	260,4	106,0
56 bo'limga kiritilgandan tashqari o'gitlar uchun xomashyo va mineral xomashyo (ko'mir, neft va qimmatbaho toshlardan tashqari)	97,7	139,4
Mineral yoqilg'i, yog'lash moylari va shunga o'xshash materiallar		
Neft va neft mahsulotlari va shunga o'xshash materiallar	585,8	5,9
Hayvon va o'simliklar moylari (yog'lari), yog'lar va mumlar		
O'simlik moylari va yog'lari, xom, tozalangan yoki fraktsiyalangan	0,2	31,8
Hayvonlar va o'simliklar moylari va yog'lari, qayta ishlangan; mumlar; texnik aralashmalar va preparatlari	-	0,0
Kimyoviy vositalar va shunga o'xshash mahsulotlar		
Boshqa joyda tasniflanmagan kimyoviy materiallar va mahsulotlar	10 247,2	286,8
Efir moylari, rezinoidlar va attorlik moddalari; xojatxona preparatlari, polirovkalash va yuvish vositalari	407,9	331,6
Noorganik kimyo moddalari	359,2	129,7
Birlamchi shaklda bo'limgan plastmassalar	198,0	186,8

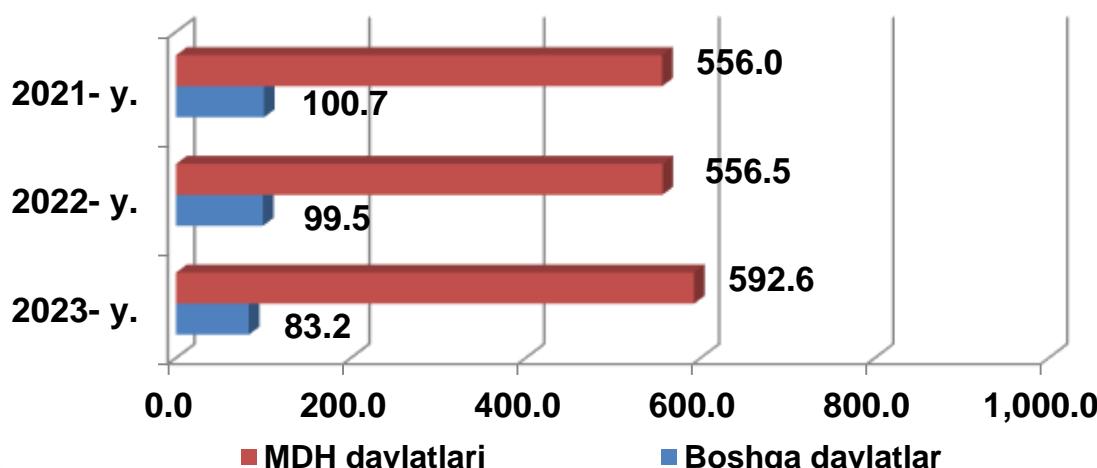
XSST bo'limi nomi	Ming AQSh dollarri	2022-yilning mos davriga nisbatan, % da
Sanoat tovarlari		
To'qimachilik yigirilgan ipi, matolar, tayyor buyumlar va shunga o'xshash mahsulotlar	140 147,3	93,1
Qog'oz, karton va qog'oz massasi, qog'oz yoki kartondan tayyorlangan buyumlar	5 274,7	40,3
Metallardan tayyorlangan buyumlar, boshqa joyda tasniflanmagan	3 249,4	37,5
Ruda bo'limgan qazilmalardan tayyorlangan mahsulotlar, boshqa joyda tasniflanmagan	1 956,4	55,2
Mashinalar va transport asbob-uskunalarini		
Avtomobillar (shu jumladan havo transporti vositalari)	190 044,2	125,3
Energiya generatori mashinalari va asbob-uskunalar	86 812,1	101,6
Elektr mashinalari, apparatlar va asboblar, boshqa joyda tasniflanmagan, va ularning elektr qismlari (boshqa joyda tasniflanmagan elektr maishiy asboblarning elektr bo'limgan qismlari ham)	5 787,1	90,5
Sanoat uchun maxsus bo'limgan mashinalar va asbob-uskunalar va ularning detallari, boshqa joyda tasniflanmagan	5 129,3	158,6
Turli xil tayyor buyumlar		
Kiyim-kechaklar va ularning anjomlari	169 848,0	102,9
Poyabzal	8 794,0	95,5
Har xil tayyor buyumlar, boshqa joyda tasniflanmagan	1 614,7	78,3
Yo'l anjomlari, sumkalar va shunga o'xshash konteynerlar	1 486,6	76,0

Andijon tashqi savdo statistikasida sherik mamlakatlarga quyidagilar kiradi: olib kirishda - tovarlar kelib chiqgan mamlakat, agar kelib chiqgan mamlakat noaniq bo'lsa, jo'natib yuborgan mamlakat. Olib chiqishda - tovarlar yuboriladigan mamlakat hisoblanadi.

2023- yilning yanvar-iyul oylarida MDH mamlakatlariiga **592,6** mln AQSh dollari qiymatidagi tovar va xizmatlar eksport qilinib, jami eksportning **87,7 %** ini tashkil etdi.

MDH VA BOSHQA DAVLATLARGA TOVAR VA XIZMATLAR EKSPORTI HAJMLARI DINAMIKASI

(yanvar-iyul, mln AQSh dollari, ulushi, % da)

2023- yil yanvar-iyul oylarida tashqi savdo aylanmasida tovarlar va xizmatlar eksporti bo'yicha asosiy hamkorlarimiz Qozog'iston, Qirg'iz Respublikasi, Rossiya Federatsiyasi, XXR, Turkiya, Tojikiston va Belarus kabi davlatlar bo'lgan. Ularning umumiy eksportdagi ulushi **94,8 %** ni tashkil etdi.

VILOYAT EKSPORTIDA ASOSIY HAMKOR DAVLATLARNING ULUSHI (2023- yil yanvar-iyul, % da)

ANDIJON VILOYATINING ASOSIY HAMKOR DAVLATLARGA AMALGA OSHIRGAN EKSPORTI HAJMI VA O'SISH SUR'ATLARI (yanvar-iyul, yillar kesimida)

Davlatlar	Mln AQSh dollarri		O'sish sur'ati, % da		Egallab turgan o'rni	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Qozog'iston	242,3	291,5	100,0	120,3	1	1
Qirg'iziston	217,7	131,1	100,1	60,2	2	2
Rossiya Federatsiyasi	80,8	114,3	100,4	141,4	3	3
Xitoy	49,8	41,0	99,0	82,3	4	4
Turkiya	27,8	28,2	100,0	101,4	5	5
Tojikiston	1,5	18,2	100,0	12,2 b.	11	6
Belarus	1,5	16,4	100,0	11,3 b.	13	7
Ozarbayjon	8,3	12,9	100,0	155,4	7	8
Italiya	3,3	4,1	99,9	125,3	8	9
Eron Islom Respublikasi	0,4	3,7	100,0	833,4	21	10
Turkmaniston	0,1	3,4	100,0	30,6 b.	28	11
Ukraina	2,1	3,2	100,0	150,5	10	12
Litva	0,0	1,6	100,0	44,3 b.	34	13
Bangladesh	0,0	0,8	489,8	18,6 b.	33	14
Moldova Respublikasi	2,2	0,8	100,0	35,8	9	15
Germaniya	0,6	0,7	100,0	133,0	17	16
Armaniston	0,0	0,7	100,0	18,8 b.	35	17
Latviya	0,5	0,6	100,0	121,5	19	18
Polsha	0,8	0,4	100,0	53,8	15	19
Afg'oniston	10,5	0,3	99,1	3,1	6	20

ANDIJON VILOYATINING HUDUDLAR KESIMIDA EKSPORTI (2023- yil yanvar-iyul)*

	Hajm mln AQSh dollarlari	O'sish sur'ati, % da	Ulushi, % da
Andijon viloyati	675,8	103,0	100,0
Andijon sh.	63,6	107,5	9,4
Xonobod sh.	17,0	85,6	2,5
<i>tumanlar:</i>			
Oltinko'l	30,6	2,0 b.	4,5
Andijon	29,5	178,0	4,4
Baliqchi	30,4	125,6	4,5
Bo'ston	13,7	91,0	2,0
Buloqboshi	8,1	70,9	1,2
Jalaquduq	23,4	69,3	3,5
Izboskan	7,9	73,3	1,2
Ulug'nor	10,5	97,3	1,5
Qo'rg'ontepa	15,6	44,4	2,3
Asaka	321,0	116,9	47,5
Marhamat	9,0	91,8	1,3
Shahrixon	32,1	93,7	4,7
Paxtaobod	10,4	155,1	1,5
Xo'jaobod	52,7	67,1	7,8

Viloyat eksporti tarkibida eng yuqori ulushni Asaka tumani **47,5 %** bilan **321,0 mln AQSh dollarini**, eng quyisi ulushni esa Izboskan tumani **1,2 %** bilan **7,9 mln AQSh dollarini** tashkil etdi.

* Tabiiy gaz va elektr energiyasi yetkazib berish, shuningdek, maxsus eksport va safarlar bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar, O'zbekiston Respublikasi viloyatlari, tuman va shaharlari bo'yicha taqsimlanmagan.

MEVA-SABZAVOT MAHSULOTLARI EKSPORTI

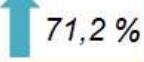
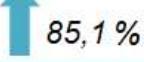
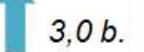
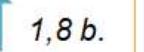
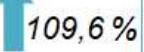
 Hukumat tomonidan qishloq xo'jaligi va bog'dorchilikni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilayotgani bois eksport qilinayotgan mahsulotlar sifati va hajmi yildan-yilga ortib bormoqda. Jumladan, 2023- yil yanvar-iyul oylarida **92,1** ming tonna meva va sabzavotlar eksporti amalga oshirilgan bo'lib, ushbu ko'rsatkich 2022- yilning mos davriga nisbatan **24,6** ming tonnaga ko'paydi.

Meva-sabzavot mahsulotlarining asosiy eksport bozorlari Qирғиз Республикаси (**59,1** %), Rossiya Federatsiyasi (**30,7** %), Qozog'iston (**5,8** %), Latviya (**2,2** %) hamda Belarus (**0,8** %) davlatlari hissasiga to'g'ri kelgan.

2023- yil yanvar-iyul oylarida oziq-ovqat mahsulotlarining asosiy qismi bo'lgan **22,0 mln** AQSh dollari qiymatidagi meva-sabzavot eksport qilindi. Bu ko'rsatkich 2022- yilning mos davriga nisbatan **3,1** % ga kamaydi va jami eksportdagi ulushi **3,3** % ni tashkil etdi.

MEVA-SABZAVOT MAHSULOTLARI EKSPORTI (2023- yil yanvar-iyul, o'zgarish sur'atlari, qiymatga nisbatan)

Uzum (quritilgan uzumni qo'shgan holda)	Karam	Gilos	Pomidor
0,7 mln. AQSH dollari	1,4 mln. AQSH dollari	0,6 mln. AQSH dollari	1,8 mln. AQSH dollari
1,5 ming tonna	6,5 ming tonna	1,0 ming tonna	3,4 ming tonna
  71,2 %	 85,1 %	 36,6 %	 85,4 %
Shaftoli	Bodring	Qovun va tarvuz	Piyoz
0,9 mln. AQSH dollari	1,3 mln. AQSH dollari	4,6 mln. AQSH dollari	2,0 mln. AQSH dollari
1,9 ming tonna	2,1 ming tonna	29,8 ming tonna	11,6 ming tonna
  3,0 b.	 2,7 b.	 1,8 b.	 109,6 %

MEVA-SABZAVOT MAHSULOTLARINING EKSPORT GEOGRAFIYASI (2023- yil yanvar-iyul)

Davlatlar	Ming tonna	Ming. AQSH dollarari	Ulushi, % da *	
	Qirg'iz Respublikasi	69 563,6	13 010,3	59,1
	Rossiya Federatsiyasi	8 778,2	6 759,6	30,7
	Qozog'iston	12 275,3	1 282,4	5,8
	Latviya	1 153,5	474,6	2,2
	Turkiya	158,0	269,1	1,2
	Belarus	92,5	184,0	0,8
	Germaniya	40,0	21,8	0,1
	Moldova Respublikasi	41,7	15,2	0,1
	Mongoliya	14,7	7,4	0,03

* qiymat ifodasidan

2023- yil yanvar-iyul oylarida meva va sabzavotlar eksportining qiymat jihatidan eng katta hajmi Qirg'iz Respublikasiga to'g'ri keldi (meva va sabzavotlar eksporti umumiy hajmining **59,1** %), bu ko'rsatkich Rossiya Federatsiyasiga eksport hajmidan **1,9** barobar ko'p.

TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTI

So'nggi yillarda yengil sanoatda yuqori qo'shilgan qiymatdagi mahsulotlar ishlab chiqarish rivojlanib bormoqda. Yengil sanoat iqtisodiy jihatdan viloyat uchun muhim soha bo'lgani holda, aholi bandligining yuqori darajasini, shuningdek, sanoat salohiyatiga hamda davlatimizning xalqaro nufuziga hissa qo'shilishini ta'minlaydi.

To'qimachilik mahsulotlarining eksporti hajmlarining oshishi bevosita paxta xomashyosini o'rniغا tayyor mahsulot ishlab chiqarish va qo'shimcha qiymat yaratish maqsadida amalga oshirilgan islohotlar natijasi sifatida qarash mumkin.

Xususan, 2023- yil yanvar-iyul oylari yakuni bo'yicha **308,1 mln AQSh** dollarilik to'qimachilik mahsulotlari eksporti amalga oshirilib, umumiy eksportning **45,5 %** ini tashkil etib, o'tgan yilga nisbatan **2,3 %** ga kamaydi.

Eksport qilingan to'qimachilik mahsulotlari tarkibida tayyor trikotaj va tikuvchilik kiyimlari (**23,9 %**), naqshli mato (**5,1 %**) asosiy ulushni egallagan. Yil boshidan **265** turdag'i to'qimachilik mahsulotlari dunyoning **23** ta davlatiga eksport qilindi.

TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTI DINAMIKASI (yanvar-iyul, ming AQSh dollari)

	2022-yil	2023-yil
Jami:	315 959,8	308 144,9
Tayyor trikotaj va tikuvchilik kiyimlari	155 218,7	161 369,2
Paxtadan yigirilgan ip	100 158,1	82 527,8
Naqshli mato	6 712,4	6 797,4
Boshqa to'qimachilik mahsulotlari	28 614,9	34 201,4
Gilamlar	4 075,2	6 483,4
Paxtadan gazlamalar	3 257,4	1 679,7
Ipak mahsulotlari	3 656,1	4 457,5

		2022- yil	2023- yil	O'sish sur'ati, % da
	Rossiya Federatsiyasi	61,3	95,8	156,1
	Qirg'iz Respublikasi	157,0	91,5	58,3
	XXR	49,6	40,6	81,8
	Turkiya	26,9	17,6	65,5
	Belarus	1,2	16,1	13,6 b.
	Tojikiston	0,8	14,8	18,0 b.
	Qozog'iston	6,3	12,8	2,0 b.
	Italiya	3,3	4,1	125,3
	Eron Islom Respublikasi	0,4	3,5	8,1 b.
	Ukraina	2,0	2,9	146,1
	Ozarbayjon	0,8	2,9	3,4 b.
	Litva	0,0	1,5	-
	Bangladesh	0,0	0,8	-
	Moldova Respublikasi	2,2	0,8	34,9
	Germaniya	0,5	0,7	142,8
	Boshqalar	3,5	1,7	48,4

Viloyatning to'qimachilik sanoatini diversifikatsiya qilish va tayyor mahsulotlar eksportini rag'batlantirish borasidagi amaliy ishlar natijasida mamlakatimizning ushbu sohadagi salohiyati va hamkor davlatlardagi to'qimachilik bozoridagi ulushi oshib bormoqda.

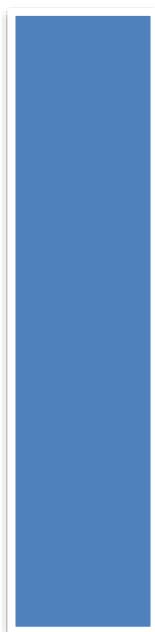
To'qimachilik mahsulotlarining eng katta ulushi Rossiya Federatsiyasi (**31,1 % – 95,8 mln AQSh dollari**), Qirg'iz Respublikasi (**29,7 % – 91,5 mln AQSh dollari**) va davlatlari hissasiga to'g'ri keldi.

Mamlakatimizda yangi ishlab chiqarish texnologiyalari va zamonaviy uskunalardan keng foydalanish, sohada sifat menejmenti tizimining joriy etilishi natijasida mehnat unumdarligini oshirishga xizmat qilmoqda. Bu, o‘z navbatida, tayyor mahsulotlarga jahon bozorlarida o‘z o‘rnini topish imkonini beradi.

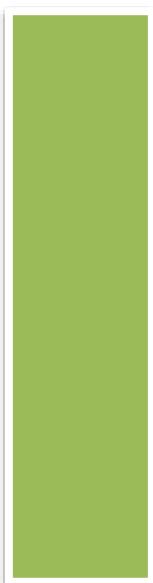
XIZMATLAR EKSPORTI TARKIBI (2023- yil yanvar-iyul ulushi, % da)

3,160.9

**Ta’mirlash va
texnik xizmat
ko’rsatish**

2 399,6

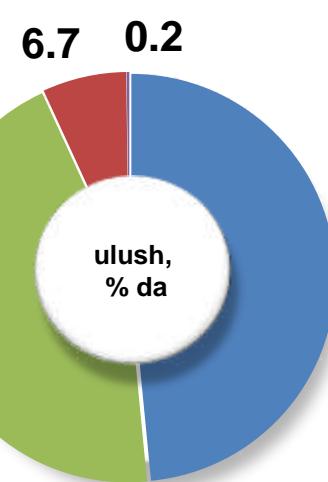
**Moliyaviy
xizmatlari**

44.7

**Safarlar
(turizm)**

6.7

13.6

**Transport
xizmati**

Xizmatlar eksporti hajmi **6 522,5** mln AQSh dollarini yoki jami eksport hajmining **1,0 %** ini tashkil etib, 2022- yilning mos davriga nisbatan **18,6 %** ga ko‘paydi. Xizmatlar eksporti tarkibining asosiy ulushi ta’mirlash va texnik xizmat ko’rsatish (**48,5 %**), moliyaviy xizmatlar (**44,7 %**), safarlar (turizm) (**6,7 %**) va transport xizmatlar (**0,2 %**) hissasiga to‘g’ri kelgan.

import+

ANDIJON VILOYATINING IMPORTI

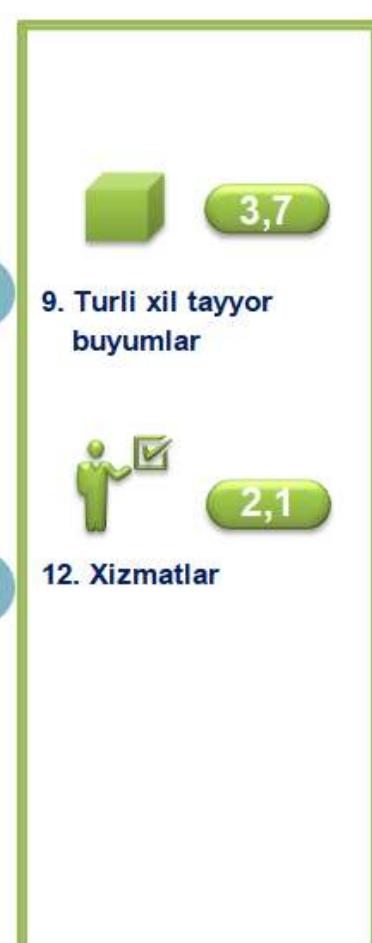

2023- yilning yanvar-iyul oylarida import hajmi **2 100,4** mln AQSh dollarini va 2022- yilning mos davriga nisbatan **19,0** % ni tashkil etdi. Import tarkibida eng katta ulush, mashinalar va transport asbob-uskunalarini (**65,8** %), sanoat tovarlari (**18,0** %) hamda kimyoviy vositalar va shunga o'xshash mahsulotlar (**8,1** %) hisobiga to'g'ri keldi.

XSST BO'YICHA IMPORT TARKIBI

(2023- yil yanvar-iyul, ulushi, % da)

Tovarlar importi dinamikasi tahliliga ko'ra, 2023- yilning yanvar-iyul oylarida import qilingan tovarlar hajmi, o'tgan yilning mos davriga nisbatan **428,4** mln AQSh dollariga ko'paydi va **2 055,5** mln AQSh dollarini tashkil etdi. Xizmatlar importi esa **44,8** mln AQSh dollariga yetdi.

ANDIJON VILOYATINING XSST BO'YICHA IMPORTI TARKIBI (yanvar-iyul, yillar kesimida)

XSST tarkibi	Mln AQSh dollarri		O'sish sur'ati, % da		Umumiy hajmga nisbatan, % da	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Jami import	1 764,6	2 100,4	99,8	119,0	100,0	100,0
<i>shu jumladan:</i>						
Oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlar	10,4	12,7	99,9	122,3	0,6	0,6
Ichimliklar va tamaki	0,1	0,2	100,0	154,1	0,0	0,1
Nooziq-ovqat xomashyo, yoqilg'idan tashqari	11,4	14,2	100,3	124,7	0,6	0,7
Mineral yoqilg'i, yog'lash moylari va shunga o'xshash materiallar	7,2	17,1	100,1	2,4 b.	0,4	0,8
Hayvon va o'simliklar moylari (yog'lari), yog'lar va mumlar	0,0	2,4	100,0	336,4 b.	0,0	0,1
Kimyoviy vositalar va shunga o'xshash mahsulotlar	110,3	170,2	97,4	154,4	6,3	8,1
Sanoat tovarlari	363,6	378,0	99,9	104,0	20,6	18,0
Mashinalar va transport asbob-uskunalar	1 059,9	1 382,5	100,0	130,4	60,1	65,8
Turli xil tayyor buyumlar	64,2	78,2	99,9	121,9	3,6	3,7
Xizmatlar	137,5	44,8	100,0	32,6	7,8	2,1

XSST BO'LIMI BO'YICHA AYRIM MAHSULOTLAR IMPORTI TARKIBI (2023- yil yanvar-iyul)

XSST bo'limi nomi	Ming AQSh dollari	2022- yilga nisbatan, % da
Oziq-ovqat mahsulotlari va tirk hayvonlar		
Donli ekinlar va ulardan tayyorlangan mahsulotlar	4 395,0	234,6
Sabzavotlar va mevalar	2 144,6	152,0
Tirk hayvonlar, 03 bo'limga kiritilgan hayvonlardan tashqari	1 757,9	45,7
Sut mahsulotlari va qush tuxumlari	1 648,7	226,5
Ichimliklar va tamaki		
Ichimliklar	200,8	154,1
Nooziq-ovqat xomashyo, yoqilg'idan tashqari		
To'qimachilik tolalari va ularning chiqindilari	4 740,8	128,9
Probka va yog'och-taxtalar	4 280,8	113,1
Tabiiy kauchuk (sun'iy va regeneratsiya qilingan rezina ham)	3 482,8	190,1
Hayvonlar va o'simliklardan kelib chiqqan xomashyo materiallari, boshqa joyda tasniflanmagan	1 085,4	90,7
Mineral yoqilg'i, yog'lash moylari va shunga o'xshash materiallar		
Ko'mir, koks va briketlar	9 951,7	226,5
Neft va neft mahsulotlari va shunga o'xshash materiallar	6 661,2	236,9
Tabiiy yoki sun'iy gaz	475,1	3 294,0
Hayvon va o'simliklar moylari (yog'lari), yog'lar va mumlar		
O'simlik moylari va yog'lari (xom, tozalangan yoki fraksiyalangan)	2 258,2	33 106,6
Hayvonlar va o'simliklar moylari va yog'lari, qayta ishlangan; hayvonlar va o'simliklardan kelib chiqqan mumlar	140,0	45 591,2
Kimyoviy vositalar va shunga o'xshash mahsulotlar		
Noorganik kimyo moddalar	56 394,3	166,2
Boshqa joyda tasniflanmagan kimyoviy materiallar va mahsulotlar	36 067,1	229,8
Birlamchi shakldagi plastmassalar	31 121,1	107,3
Bo'yaydigan va terini oshlovchi moddalar va bo'yoqlar	16 931,4	132,4

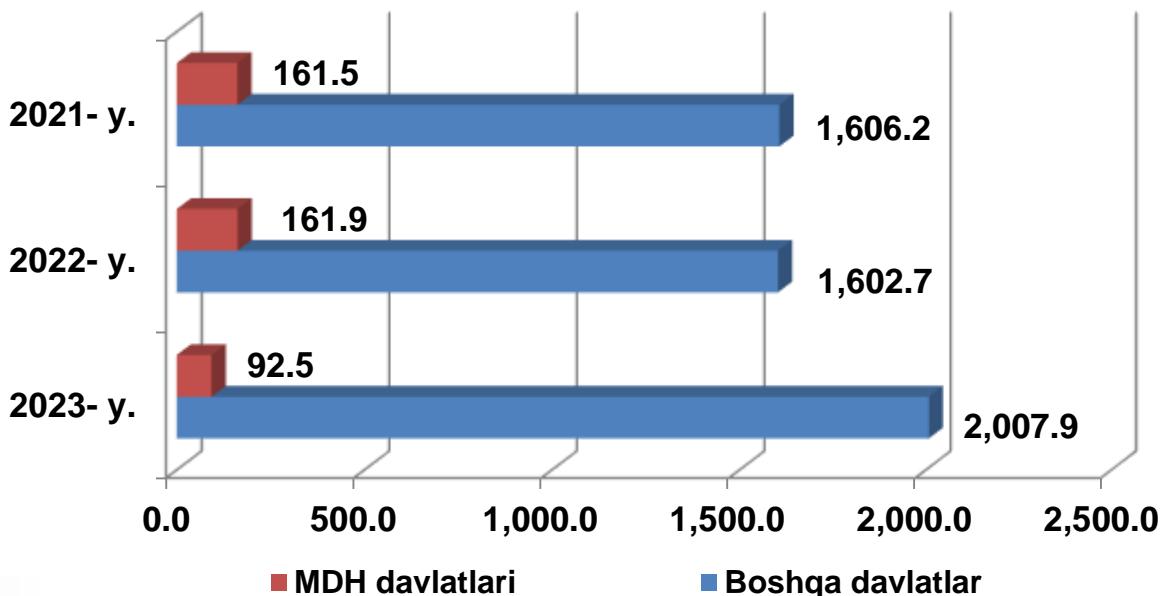
XSST bo'limi nomi	Ming AQSh dollari	2022- yilga nisbatan, % da
Sanoat tovarlari		
Cho'yan va po'lat	115 567,4	84,6
Rezina buyumlari, boshqa joyda tasniflanmagan	101 167,0	142,1
Metallardan tayyorlangan buyumlar, boshqa joyda tasniflanmagan	92 615,4	93,8
To'qimachilik yigirilgan ipi, matolar, tayyor buyumlar va shunga o'xhash mahsulotlar	41 634,8	124,4
Mashinalar va transport asbob-uskunalarini		
Avtomobililar (havo podushkalaridagi transport vositalari ham)	881 027,9	110,5
Aniq sohalar uchun maxsus mo'ljallangan mashinalar	148 780,6	126,7
Sanoat uchun maxsus bo'Imagan mashinalar va asbob-uskunalar va ularning detallari, boshqa joyda tasniflanmagan	129 573,7	187,4
Elektr mashinalari, apparatlar va asboblar, boshqa joyda tasniflanmagan, va ularning elektr qismlari (boshqa joyda tasniflanmagan elektr maishiy asboblarning elektr bo'Imagan qismlari ham)	90 819,5	210,4
Turli xil tayyor buyumlar		
Maxsus, ilmiy va nazorat asboblari va apparatlari, boshqa joyda tasniflanmagan	39 422,1	138,8
Mebel va uning qismlari, yotarjoy buyumlari, matraslar uchun tirkaklar, yostiqlar va shunga o'xhash tikilgan mebel	21 642,8	88,5
Har xil tayyor buyumlar, boshqa joyda tasniflanmagan	10 894,2	139,8
Blokli binolar, suv o'tkazish, kanalizatsiya, isitish va yoritish uskunalarini uchun armatura va mahkamlash moslamalari, boshqa joyda tasniflanmagan	3 876,3	300,2

2023- yil yanvar-iyul natijalariga ko'ra MDH mamlakatlaridan import ulushi **4,4 %** ni tashkil etib, 2022- yilning mos davriga nisbatan **42,9 %** ga kamaydi.

MDH VA BOSHQA DAVLATLARDAN TOVAR VA XIZMATLAR IMPORTI HAJMLARI DINAMIKASI

(yanvar-iyul, *mln AQSh dollari, ulushi, % da*)

2023- yil yanvar-iyul oylarida Andijon viloyati **66** ta davlatdan tovar va xizmatlar importini amalga oshirdi. Yetti yirik hamkor davlatlar (Koreya Respublikasi, XXR, Braziliya, Meksika, AQSh, Rossiya Federatsiyasi va Turkiya) jami importning **90,6 %** qismini tashkil etdi.

VILOYAT IMPORTIDA ASOSIY HAMKOR DAVLATLARNING ULUSHI (2023- yil yanvar-iyul, % da)

**ANDIJON VILOYATININGASOSIY HAMKOR
DAVLATLARDAN AMALGA OSHIRGAN IMPORTI
HAJMLARI VA O'SISH SUR'ATLARI**
(yanvar-iyul, yillar kesimida)

Davlatlar	Mln AQSh dollarri		O'sish sur'ati, % da		Umumiy hajmdagi o'rni	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Koreya Respublikasi	976,2	814,8	100,0	83,5	1	1
Xitoy	343,8	663,1	99,8	192,8	2	2
Braziliya	18,2	134,7	100,0	7,4 b.	10	3
Meksika	4,1	103,3	100,3	25,0 b.	19	4
AQSh	41,7	86,2	100,0	207,0	5	5
Rossiya Federatsiyasi	132,9	57,9	100,0	43,5	3	6
Turkiya	36,8	43,7	99,9	118,6	6	7
Hindiston	24,1	36,7	88,5	152,3	7	8
Germaniya	23,4	27,1	100,0	116,1	8	9
Qirg'iziston	18,5	21,3	100,0	115,1	9	10
Slovakiya	6,8	16,8	100,0	2,5 b.	13	11
Chexiya	11,7	10,6	100,0	90,5	11	12
Italiya	7,3	8,8	100,0	121,2	12	13
Polsha	5,4	8,6	100,6	159,0	15	14
Tailand	5,8	7,3	100,0	126,8	14	15
Vietnam	0,2	6,5	96,9	34,8 b.	45	16
Qozog'iston	5,0	5,3	108,1	105,2	16	17
Tayvan	2,7	4,7	100,0	176,2	21	18
Eron Islom Respublikasi	5,0	4,4	96,5	87,7	17	19
Belarus	2,5	3,8	195,8	153,7	19	20

ANDIJON VILOYATIINING HUDUDLAR KESIMIDA IMPORTI

(2023- yil yanvar-iyul)

	Hajm mln AQSh dollarlari	O'sish sur'ati, % da	Ulushi, % da
Andijon viloyati	2 100,4	119,0	100,0
Andijon sh.	326,5	135,7	15,5
Xonobod sh.	45,7	2,1 b.	2,2
<i>tumanlar:</i>			
Oltinko'l	13,0	2,4 b.	0,6
Andijon	33,0	112,8	1,6
Baliqchi	2,3	26,1	0,1
Bo'ston	1,1	148,8	0,1
Buloqboshi	69,1	1 5,3 b.	3,3
Jalaquduq	4,2	123,7	0,2
Izboskan	4,6	85,9	0,2
Ulug'nor	1,4	40,5	0,1
Qo'rg'ontep'a	15,1	76,8	0,7
Asaka	1 512,8	112,2	72,0
Marhamat	8,0	145,5	0,4
Shahrixon	25,6	88,9	1,2
Paxtaobod	4,3	95,5	0,2
Xo'jaobod	33,7	108,2	1,6

Viloyat importi tarkibida eng yuqori ulushni Asaka tumani **72,0** % bilan 1 512,8 mln AQSh dollarini, eng quyi ulushni esa Bo'ston tumani **0,1** % bilan 1,1 mln AQSh dollarini tashkil etdi.

XIZMATLAR IMPORTI TARKIBI (2023- yil yanvar-iyul, ulushi, % da)

31,073.7

Intellektaul
mulkdan
foydalanganlik
uchun to'lovlar

8,314.5

Boshqa
amaliy
xizmatlar

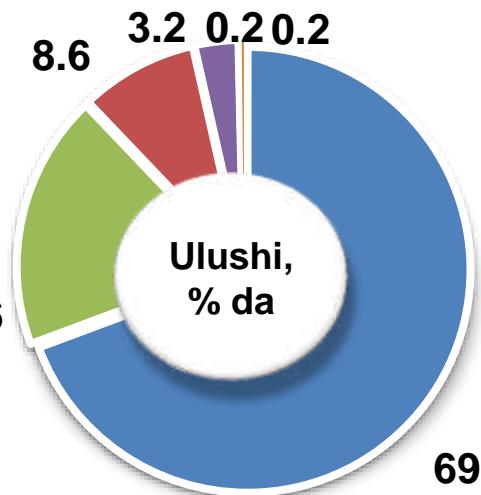
3,847.2

Telekomunikat-
siya, kompyuter
va axborot
xizmatlari

8.6 3.2 0.2 0.2

18.6

1,427.3

Ta'mirlash va
texnik xizmat
ko'rsatish

89.1

Transport
xizmatlari

70.0

Moliyaviy
xizmatlari

2023- yilning yanvar-iyul oylari yakuni bilan xizmatlar importi hajmi **44,8** mln AQSh dollarini yoki jami import hajmining **2,1** % ini tashkil etdi va o'tgan yilga nisbatan **67,4** % ga kamaydi. Xizmatlar importi tarkibining asosiy ulushi Intellektual mulkdan foydalanganlik uchun to'lovlar, boshqa joyda tasniflanmagan (**69,3** %), amaliy xizmatlar (**18,6** %) ga tegishli bo'ldi.

MASHINALAR VA TRANSPORT ASBOB-USKUNALAR IMPORTI

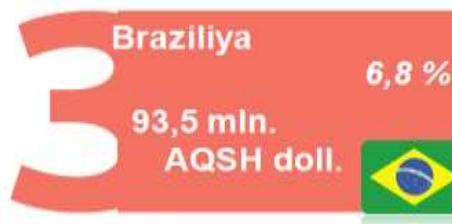

Viloyatda investitsiya muhitining yaxshilanib borayotgani sari va ushbu sohada amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida mashina va asbob-uskunalar importining oshishi tabiiy hol.

Jumladan, 2023- yil yanvar-iyul oylarida import tarkibida mashinalar va transport asbob-uskunalari hajmi **1 382,5 mln AQSh dollarini** tashkil etib, 2022- yilning shu davriga nisbatan **30,4 %** ga ko‘paydi va importning umumiyligi hajmidagi ulushi **78,3 %** ga yetdi.

MASHINA VA TRANSPORT ASBOB-USKUNALAR IMPORT QILINGAN ASOSIY HAMKOR DAVLATLAR (2023- yil yanvar-iyul)

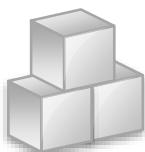
2023- yil yanvar-iyul oylarida mashina va transport asbob-uskunalar importi hajmi o‘tgan yilning shu davriga nisbatan **322,6 mln AQSh dollariga** ko‘paydi. Ushbu tovarlarni Andijon viloyatiga yetkazib berishning asosiy qismi Koreya Respublikasi - **582,2 mln AQSh dollari (42,1 %)**, XXR – **422,4 mln AQSh dollari (30,6 %)**, Braziliya - **93,5 mln AQSh dollari (6,8 %)** va Meksika – **87,8 mln AQSh dollari (6,3 %)** kabi davlatlarga to‘g‘ri keldi.

SANOAT MAHSULOTLARI IMPORTI

2023- yil yanvar-iyul oylarida import tarkibida sanoat mahsulotlari tovarlari hajmi **378,0** mln AQSh dollarini tashkil etib, o'tgan yilning shu davriga nisbatan **4,0** % ga o'sdi hamda importning umumiy hajmidagi ulushi **21,4** % ga yetdi.

SANOAT MAHSULOTLARI IMPORT QILINGAN ASOSIY HAMKOR DAVLATLAR

(2023- yil yanvar-iyul, ulushi, % da)

158,0 mln. AQSH doll.
ulushi – **41,8** %

XXR

106,6 mln. AQSH doll.
ulushi – **28,2** %

Koreya
Respublikasi

28,1 mln. AQSH doll.
ulushi – **7,4** %

Braziliya

26,0 mln. AQSH doll.
ulushi – **6,9** %

Rossiya
Federatsiyasi

10,9 mln. AQSH doll.
ulushi – **2,9** %

Slovakiya

Sanoat mahsulotlari importi asosan cho'yan yoki legirlanmagan po'lat (**115,6** mln AQSh dollar), rezina buyumlari (**101,2** mln AQSh dollar), metallardan tayyorlangan buyumlar (**92,6** mln AQSh dollar), to'qimachilik yigirilgan ipi, matolar, tayyor buyumlar va shunga o'xshash mahsulotlar (**41,6** mln AQSh dollar) va boshqalardan tashkil topgan.